

Egy elszalasztott lehetőség: a hágai Nemzetközi Bíróság ítélete Nicaragua és Costa Rica környezetvédelmi vonatkozású jogvitájában

A hágai Nemzetközi Bíróság 2015. december 16-án hozta meg az ítéletét² Nicaragua által határ menti területeken végzett bizonyos tevékenységek (Costa Rica v. Nicaragua) és a San Juan-folyó mellett épülő út ügyében (Nicaragua v. Costa Rica). Az eset egyike volt a napjainkban a Nemzetközi Bíróság előtt folyó környezetvédelmi vonatkozású jogvitáknak. A szakirodalomban nagy várakozásokkal tekintettek rá, kíváncsiak voltak arra, hogy a hágai testület az Uruguay-folyón épített papírmalom,³ illetve az antarktisi bálnavadászat ügyében⁴ hozott ítéletek után, a peres felek által előterjesztett, környezetvédelemmel kapcsolatos kérdésekben hogyan foglal állást. Előrebocsátom, hogy az ügyet annak környezetvédelmi vonatkozásai tekintetében vizsgálom, így az ítélet azon részeinek a bemutatására és értékelésére helyezem a hangsúlyt, amelyek a környezetvédelemhez kapcsolhatók. E cikk 1–3. pontjában az ügy alapjául szolgáló tényeket, a pertörténetet, a jogi érvelés menetét és a konkrét döntéseket ismertetem, míg az ítélettel kapcsolatos meglátásaimat a jogi érvelés kritikájában, illetve az ügy jelentőségével kapcsolatos részben fogalmazom meg.

1. Tények

2010. október 18-án Nicaragua a San Juan folyó hajózhatóságának fejlesztése érdekében kotrási műveletekbe kezdett és hasonló munkálatokba kezdett az Isla Portillos és a San Juan folyó torkolata közötti területen is. Nicaragua elmondása szerint a munkálatok egy már létező csatorna tisztítását szolgálják, ezzel szemben Costa Rica úgy véli, hogy Nicaragua egy mesterséges csatornát (*cano*) épít Costaricai területén.⁵ Nicaragua haderőt küldött az érintett területre.

2010 decemberében Costa Rica megkezdte az 1856-os Juan Rafael Mora Porras út (a továbbiakban: az út) építését, amely Costa Rica területén halad a nicaraguai határ mentén, tervezett hossza pedig közel 160 km. Costa Rica 2011. február 21-én elfogadott rendeletével az út építését sürgősségi alapon hivatkozva mentesíti az előzetes környezeti hatásvizsgálati kötelezettség alól.

A per előzményéhez tartozik az is, hogy korábban a Nemzetközi Bíróság már járt el a két ország ügyében. Ennek során egyértelművé tette Costa Rica hajózási jogát a San Juan folyón, illetve rögzítette Nicaragua jogát a folyó szabályozására (Costa Rica v. Nicaragua, 2009.).⁶

² Case concerning Certain Activities carried out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v. Nicaragua) proceedings joined with Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River (Nicaragua v. Costa Rica) on 17 April 2013. Judgement of 16 December 2015. [a továbbiakban: Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet]

³Case Concerning Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay), Judgment of 20 April 2010, I.C.J. Reports 2010.

⁴Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan: New Zealand intervening), Judgment of 31 March 2014.

⁵ Raisz Anikó leírja az ügy egyik nem elhanyagolható hátterét is: Nicaragua egy a Panama-csatornához hasonló, kontinentst átszelő csatornát akar építeni. RAISZ Anikó: A nemzetközi környezetvédelmi bíraskodás jelene és jövője. in: *Collegium Doctorum*. Miskolc, 2012. 3–4.

⁶ Case concerning the dispute regarding navigational and related rights (Costa Rica v. Nicaragua) Judgment (13 July 2009) ICJ General List no 133. Ezen ügy érintettségét Raisz Anikó már 2011-ben előre jelezte. Forrás: RAISZ Anikó: Nemzetközi környezetvédelmi kérdések a Nemzetközi Bíróság előtt napjainkban. *Sectio Juridica et Politica 2011/1*. 284. A 2009-es ügyről lásd még: BARKER, Craig: International Court of Justice, Case concerning the dispute

2. Pertörténet

Costa Rica 2010. november 18-án eljárást kezdeményezett Nicaragua ellen (*Costa Rica v. Nicaragua*). Keresetlevelében azt kérte a Nemzetközi Bíróságtól, hogy mondja ki: Nicaragua megsértette Costa Rica területi integritását, komoly károkat okozott védett esőerdőiben és vizes élőhelyein, továbbá kotrási munkálatokkal veszélyeztette a San Juan folyó flóráját és faunáját. Jogalapként – többek között – a két ország közötti 1858-a Határegyezményt, az ENSZ Alapokmányban lefektetett nemzetközi jogi alapelveket, valamint a ramsari egyezményt⁷ jelölte meg. Arra kérte a hágai testületet, hogy döntsön a kártérítés és helyreállítás kérdésében is. Costa Rica a kereset benyújtásának napján ideiglenes intézkedés meghozatalát is kezdeményezte, amelynek a bíróság 2011. március 8-ai határozatával helyt is adott.⁸ Ebben a Nemzetközi Bíróság többek között elrendelte a nicaraguai csapatok visszavonását a costa ricai államterületről, illetve mindkét fél civil, katonai és biztonsági személyzetét a vitatott státusú és hovatartozású területekről.

Mivel a vitatott területen továbbra is szervezett csoportok voltak jelen rendszeresen, Costa Rica – a Nemzetközi Bíróság történetében először⁹ – kezdeményezte a 2011-es ideiglenes intézkedés módosítását.¹⁰ A módosításra irányuló kérelem elutasítását¹¹ követően, immár új bizonyítékok alapján egy új ideiglenes intézkedés meghozatalát kérte.¹² Costa Rica ugyanis ekkor már műholdfelvételekkel tudta bizonyítani, hogy Nicaragua katonai haderővel van jelen a területen, és időközben két további csatornát ásott ki. Ennek eredményeképpen a bíróság 2013. november 23-án megerősítette, és kiegészítette a 2011-ben elrendelt ideiglenes intézkedését. Ebben arra kötelezte Nicaraguát, hogy tartózkodjon minden kotrási művelettől a vitatott területen, töltsen fel az árkot a tengerparton a keleti csatorna (*cano*) északi részénél; minden személyt távolítsa el a területről, függetlenül attól, hogy civilekről, katonákról, vagy biztonsági

---

regarding navigational and related rights (*Costa Rica v. Nicaragua*) Judgment of 13 July 2009. *International and Comparative Law Quarterly*, 2011/1. 271–279.

⁷ Egyezmény a nemzetközi jelentőségű vizes területekről (Ramsar, 1971. február 2.) Kihirdette: 1993. évi XLII. törvény a nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különösen mint a vízimadarak tartózkodási helyéről szóló, Ramsarban, 1971. február 2-án elfogadott Egyezmény és annak 1982. december 3-án és 1987. május 28.-június 3. között elfogadott módosításai egységes szerkezetben történő kihirdetéséről.

⁸ Certain Activities carried out by Nicaragua in the Border Area (*Costa Rica v. Nicaragua*), Order of 8 March 2011, I.C.J. Reports 2011.

⁹ LAMUS, Andrés Sarmiento: Revocation and modification of provisional measures in The International Court of Justice: The Court's Order regarding Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area and The case concerning Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River joint proceedings. *The Law of Practice of International Courts and Tribunals*, 2013/12. 464.

¹⁰ Request by Costa Rica for the modification of the Court's order of 8 March 2011 (23 May 2013). Ehhez hozzátartozik, hogy Nicaragua is kezdeményezte az ideiglenes intézkedés módosítását, az útépitésből eredő károk csökkentése érdekében.

¹¹ Certain Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area (*Costa Rica v. Nicaragua*); Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River (*Nicaragua v. Costa Rica*), Order of 16 July 2013, Provisional Measures, I.C.J. Reports 2013, p. 230.

¹² Request by Costa Rica for the indication of new provisional measures in the *Costa Rica v. Nicaragua* case, dated 23 September 2013.

személyzetről van szó, illetve a továbbiakban akadályozza meg ilyen személyzet belépését a vitatott területre.¹³

2011. december 22-én Nicaragua is keresettel fordult a Nemzetközi Bírósághoz (*Nicaragua v. Costa Rica*), amelyben a felperes annak megállapítását kérte a bíróságtól, hogy Costa Rica a San Juan folyó mentén végzett útépitési munkálataival megsértette területi integritását, jelentős környezeti károkat okozva számára. Nicaragua kötelezné Costa Ricát az építkezési munkálatok befejezésére és az eredeti állapot helyreállítására, kártérítésért is folyamodott, valamint kérte, minden jövőbeli fejlesztés megtiltását a területen megfelelő nemzetközi környezeti hatásvizsgálat lefolytatása hiányában. Jogalapként Nicaragua is a két ország közötti 1858-a Határegyezményre, valamint nemzetközi környezetvédelmi egyezményekre (pl. ramsari egyezmény, ENSZ Biológiai Sokféleség egyezmény) hivatkozott. A két ügyben zajló eljárást a Nemzetközi Bíróság 2013. április 17-én egyesítette. A Nemzetközi Bíróság 2015. december 16-án hozta meg ítéletét az ügyben.

3. A döntés jogi érvelésének rekonstrukciója

3.1. Costa Rica v. Nicaragua ügy

A Costa Rica v. Nicaragua ügy kapcsán a Nemzetközi Bíróság a felmerülő jogi kérdéseket 5 részletben tárgyalta: a vitatott terület melyik állam szuverenitása alá tartozik, illetve a szuverenitás megsértése (A); a nemzetközi környezetvédelmi jog megsértése (B); az ideiglenes intézkedések megsértése (C); hajózási jogok (D), és végül a kártérítés (E). Az alábbiakban ezek közül érintőlegesen foglalkozom az (A), (C) és (E) pontokkal, részletesebben azonban csak a (B) ponttal, ugyanis ennek van jelentősebb környezetvédelmi vonatkozása.

Mielőtt rátérnék a nemzetközi környezetvédelmi jogsértés megítélésére, röviden meg kell említenem, hogy a hágai testület először arra törekedett, hogy tisztázza Costa Rica területi szuverenitásának állítólagos megsértését. A bíróság a két ország közötti 1858-as Határegyezmény és a felek által benyújtott bizonyítékok alapján arra jutott, hogy a kérdéses, kb. 3 km² terület (*Isla Portillos*) Costa Ricához tartozik és Nicaragua azzal, hogy 2010 óta három csatornát ásott és katonai erőket küldött a területre, megsértette Costa Rica szuverenitását. Nicaragua ezért a Nemzetközi Bíróság szerint felelősséggel tartozik (A) és a vagyoni, illetve nem-vagyoni károk megtérítésére köteles (ennek összegét a bíróság első körben a Felek közötti tárgyalásokra bízta) (E).¹⁴ Ezenfelül a testület azt is megállapította, hogy Nicaragua a második és harmadik csatorna kiásásával, valamint a vitatott területen (*Isla Portillos*) a katonai jelenlétének fenntartásával megsértette a Nemzetközi Bíróság 2011-es ideiglenes intézkedését is (C).¹⁵

---

¹³ Certain Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v. Nicaragua); Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River (Nicaragua v. Costa Rica), Provisional Measures, Order of 22 November 2013, I.C.J. Reports 2013, p. 354. p.59.

¹⁴ A bíróság Costa Rica azon követelését, miszerint Nicaraguára terhelje azokat az eljárási költségeket, amelyek a 2013-as ideiglenes intézkedés kezdeményezésével függenek össze, azon az alapon, hogy főszabály szerint minden költséget a felek viselnek az eljárásban, a bíróság elutasította. *Tomka, Greenwood, Sebutinde és Dugard* bírók különvéleményükben azonban ezt kifogásolják. Véleményük szerint az ügy körülményei alapján Nicaraguára kellett volna ezeket a költségeket terhelni, még akkor is, ha ezzel – az egyébként a Statútum 64. cikkében biztosított – lehetőséggel a bíróság eddig még sohasem élt. Lásd. Separate opinion of Judge Tomka, Judge Greenwood, Judge Sebutinde and Judge ad hoc Dugard.

¹⁵ A Nemzetközi Bíróság szerint Nicaragua a 2013. november 22-én kelt ideiglenes intézkedéshez már tartotta magát, azt nem sértette meg.

Ami a nemzetközi környezetvédelmi jog megsértését illeti (B), a bíróság Costa Rica környezetvédelmi vonatkozású követeléseit két részre osztotta. Az egyik formális, eljárásjogi természetű: Nicaragua megsértette azt a kötelezettségét, hogy nemzetközi környezetvédelmi hatásvizsgálatot folytasson le a kotrási munkálatok kapcsán, valamint ezekről értesítse Costa Ricát és érdemben konzultáljon vele (1). A másik anyagi jogi természetű: Nicaragua környezetvédelmi kötelezettséget sértett, amikor kárt okozott Costa Rica területén (2). Az alábbiakban ennek mentén mutatom be a két kérdéskört.

3.1.1. A környezeti hatásvizsgálati kötelezettség elmaradásáról¹⁶

A Nemzetközi Bíróság kiindulópontja e tekintetben az Uruguay-folyón épített papírmalom ügyében hozott ítélet volt (Uruguay v. Argentína, 2010).¹⁷ Ebben megállapította, hogy az általános nemzetközi jog szerint minden olyan beruházás megvalósítása előtt, amely jelentős határokon átvívelő kárral fenyeget, környezeti hatásvizsgálati eljárást kell lefolytatni. Érdemes kiemelni, hogy ennek a kötelezettségnek a deklarálása ebben az ügyben történt először, ráadásul egy olyan vitában, ahol az alkalmazott jog (az 1975. évi Statútum) nem is követelte meg a környezeti hatásvizsgálat lefolytatását.¹⁸

Tekintettel arra, hogy mindkét fél elismerte az előbbi szabályt, de Costa Rica elégtelennek tartotta azt a környezeti hatásvizsgálatot, amelyet Nicaragua 2006-ban készített, Nicaragua szerint viszont e hatásvizsgálat megfelelő volt, így a Nemzetközi Bíróság kiemelte: a környezeti hatásvizsgálat tartalmát mindig a konkrét ügy fényében kell meghatározni.¹⁹ Ismét visszautalt az Uruguay-folyón épített papírmalom ügyére, amelyben rögzítette, hogy minden államnak magának kell a belső jogában, vagy a beruházást megelőző hatósági eljárásban meghatározni a környezeti hatásvizsgálat speciális tartalmát, tekintettel annak természetére, nagyságára, különféle várható hatásaira, valamint elvárható gondossággal (*due diligence*) kell eljárnia annak lebonyolításában. Amennyiben a hatásvizsgálat eredménye szerint jelentős határon áterjedő környezeti hatások várhatók, úgy az államnak jóhiszeműen eljárva értesítenie, és konzultálnia kell a másik állammal, hogy megelőzzék, illetve csökkentsek a kockázatot.²⁰

Ezt követően a Nemzetközi Bíróság azt vizsgálta, hogy a kotrási műveleteknek jelentős határon is átnyúló hatásai vannak-e. A Nicaragua által lefolytatott 2006-os Környezeti Hatástanulmány szerint a munkáknak nem lesz határon átnyúló hatása, illetve nem fogják jelentősen megváltoztatni a Colorado folyó áramlását.²¹ Bár ezt a megállapítást Costa Rica

¹⁶ Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 101–112. pont.

¹⁷ Case Concerning Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay), Judgment of 20 April 2010, I.C.J. Reports 2010.

¹⁸ BRUHÁCS János: Argentína és Uruguay vitája: a Nemzetközi Bíróság 2010. évi ítélete az Uruguay folyó menti papírgyár ügyben. *JURA* 2012/2. 48.

¹⁹ A Nicaragua által 2006-ban készített Környezeti Hatástanulmány arra a megállapításra jutott, hogy a kotrási műveletek nem lesznek káros hatással a Colorado folyó áramlására. Costa Rica azonban ezt kételkedve fogadta, valamint hozzátette, hogy a 2006-os Hatástanulmány a munkálatoknak a vizes élőhelyekre gyakorolt hatását sem vizsgálta, holott a Ramsar Tanácsadó Küldöttség 2011-es jelentésében megerősíti a határon átnyúló káros hatások veszélyét. Nicaragua szerint ez csak egy jelentés-tervezet volt, amelyet a Ramsar Titkárság sohasem véglegesített és már annak idején is rámutatott ennek a megállapításnak a helytelenségére. Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 102–103. pont.

²⁰ Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 104. pont.

²¹ A San-Juan folyó a Nicaragua tótól indulva a Karib-tengerbe fut. Mielőtt elérné a tengert, egy ponton (ez az ún. Delta Colorado) két ágra válik szét. Az egyik ága a San-Juan folyó alsó szakasza néven ismert (itt zajlottak a kotrási

vitatta, később mindkét fél szakértői által megerősítést nyertek. Megvizsgálva a felsorakoztatott bizonyítékokat, beleértve a szakértői véleményeket is, a Nemzetközi Bíróság végül arra a megállapításra jutott, hogy a munkálatoknak nem lesz jelentős határon átvelő környezeti hatása, ezért Nicaraguának nem kötelessége a környezeti hatásvizsgálat lefolytatása.²²

A Nemzetközi Bíróság ezután Nicaragua értesítési és konzultációs kötelezettségének vizsgálatával foglalkozott.²³ Ezzel kapcsolatban felelevenítette Costa Rica érveit, miszerint a nemzetközi jelentőségű vadvizekről szóló ramsari egyezmény 3. cikkének (2) bekezdése, valamint az Egyezmény 5. cikke alapján Nicaraguát értesítési és konzultációs kötelezettség terheli a kotrási műveletek vonatkozásában. Nicaragua, bár az értesítési és konzultációs kötelezettség létét az általános nemzetközi jogban nem vitatta, ennek alkalmazhatóságát a konkrét ügyben a két ország közötti 1858-as Határegyezményre, mint *lex specialis*, korlátozta. A Határegyezmény ugyanis semmilyen notifikációs, konzultációs vagy egyéb eljárási kötelezettséget nem tartalmaz semmilyen fejlesztési munka tekintetében, továbbá a nemzetközi szokásjog, illetve a nemzetközi szerződések jogában fellelhető hasonló természetű kötelezettségek sem alkalmazhatók véleménye szerint a konkrét ügyben. Ha mégis, úgy arra az esetre Nicaragua azt emelte ki, hogy a kotrási munkálatoknak a bizonyítékok alapján nincs jelentős határon áterjedő hatása.

A hágai testület szerint az a tény, hogy az 1858-as Határegyezmény semmilyen notifikációs és konzultációs kötelezettséget nem tartalmaz, még nem mentesítené eljárásjogi kötelezettségei alól Nicaraguát, ha a San Juan folyón végzett munkálatoknak jelentős határon átvelő környezeti hatása lenne. Mindenesetre a Nemzetközi Bíróság megállapította, hogy jelentős határon átvelő környezeti kár kockázatának hiányában Nicaraguát értesítési és konzultációs kötelezettség sem terheli Costa Rica vonatkozásában.

A Nemzetközi Bíróság azt is rögzítette, hogy mindkét ország részese a ramsari egyezménynek, amelynek 3. cikk (2) bekezdése alapján a feleket értesítési kötelezettség terheli. A hágai testület álláspontja szerint azonban ez az értesítési kötelezettség csak a Ramsar Titkárság irányába korlátozódik és csak abban az esetben él, ha a „vizes élőhely ökológiai jellege megváltozott”. Jelen esetben a Nemzetközi Bíróság előtt fekvő bizonyítékok azonban ezt nem támasztják alá, ezért Nicaraguának nem kellett értesítenie a Titkárságot. Ami a ramsari egyezmény 5. cikkét illeti, a bíróság szerint ez egy általános együttműködési kötelezettséget tartalmaz az Egyezményből eredő kötelezettségek végrehajtásával kapcsolatban, ami Nicaragua számára nem teremt a konkrét projekt vonatkozásában konzultációs kötelezettséget. Tehát a ramsari egyezmény alapján Nicaraguát semmilyen értesítési és együttműködési kötelezettség nem terhelte, mielőtt hozzálátott a kotrási munkák lebonyolításához. Összességében tehát a Nemzetközi Bíróság úgy találta, hogy a nemzetközi környezetvédelmi szokásjog és szerződések joga alapján Nicaragua nem sértett eljárásjogi szabályokat.²⁵

A Nemzetközi Bíróság tehát a környezeti hatásvizsgálati kötelezettség elmaradásának megítélésénél a következő gondolatmenetet követte: mindenekelőtt felidézte a kapcsolódó szokásjogot, majd megvizsgálta azt a kulcskérdést, hogy a határon átnyúló hatások ebben az esetben jelentősek-e, majd Nicaragua értesítési és konzultációs kötelezettségét elemezte a szokásjog, illetve a ramsari egyezmény alapján és arra jutott, hogy a nemzetközi

---

műveletek); míg a másik a Colorado folyó, amely már Costa Rica területén található. Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 56. pont

²² Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 105. pont.

²³ Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 106–111. pont.

²⁵ Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 112. pont.

környezetvédelmi szokásjog és szerződések joga alapján Nicaragua nem sértett eljárásjogi szabályokat.

3.1.2. A határon átvélő károkozásról

A hágai testület e körben mindenekelőtt elkülönítette egymástól azokat a tevékenységeket, amelyeket Nicaragua a saját, illetve costa ricai (*Isla Portillos*) területen végzett. Ez utóbbi vonatkozásában a bíróság már az ítélet (A) pontjában megállapította, hogy Nicaragua felelős azokért a károkért, amelyet Costa Rica területi szuverenitásának megsértésével okozott. Az ítéletnek ebben a részében lényegében már csak annak a tisztázása maradt hátra, hogy felelős-e Nicaragua azokért a károkért is, amelyek állítólag a San Juan folyó alsó szakaszán, a saját államterületén végzett kotrási műveletekből származnak.

A Nemzetközi Bíróság felelevenítette a Trail-Smelter ítélet²⁶ óta klasszikusnak tekinthető nemzetközi jogi szabályt, miszerint egy állam úgy használhatja saját erőforrásait, hogy azzal nem okoz jelentős környezeti kárt a másik állam területén.²⁷

A bíróság megemlítette, hogy mindkét ország hivatkozott az 1858-as Határegyezményre, amit azonban eltérően értelmeznek. Nicaragua szerint a Határegyezményből az következik, hogy akkor is joga van kotrási munkák végzésére, ha azok egyébként károsak Costa Ricának. Costa Rica azonban úgy látja, hogy a Határegyezmény alapján, ha Nicaragua bármilyen (és nemcsak jelentős) kárt okoz Costa Ricának, úgy azért kártérítéssel tartozik. Továbbá úgy véli, hogy a Határegyezményt a nemzetközi környezetvédelmi szokásjoggal összhangban kell értelmezni, amely tiltja a jelentős határon átnyúló károkozást.

A Nemzetközi Bíróság átugrotta azt a kérdést, hogy hogyan viszonyul egymáshoz a két ország közötti Határegyezmény és a nemzetközi környezetvédelmi szokásjog, ugyanis csak annyit állapított meg, hogy Costa Rica nem tudott bizonyítékot bemutatni olyan károkat tekintve, amelyek a területén történtek (pl. üledék-lerakódás a folyó jobb partján). 2011. január és 2014. október közötti időszakban jelentősen csökkent a Colorado folyó vízhozama, azonban Costa Rica nem tudta bizonyítani a kotrási munkák és az árcsökkenés közötti okozati összefüggést, valamint ő maga is elismerte, hogy ehhez más tényezők is hozzájárulhattak, mint például szokatlanul kevés csapadék.²⁸

Az ENSZ legfelsőbb bírói fóruma végül megállapította, hogy nincs elfogadható bizonyíték arra, hogy Nicaragua kárt okozott volna Costa Ricának a saját területén, a San Juan folyó alsó szakaszán végzett kotrási munkálatokkal.

3.2. A Nicaragua v. Costa Rica ügy

A *Nicaragua v. Costa Rica* ügyet a Nemzetközi Bíróság három részre bontva elemezte: eljárásjogi jellegű jogsértések; anyagi jogi jogsértések és kártérítés.

3.2.1. Eljárásjogi jellegű jogsértések

---

²⁶ Trail Smelter Case (United States v. Canada) Reports of International Arbitral Awards, 16 April 1938 and 11 March 1941, Vol. III pp. 1905–1982.

²⁷ Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 118. pont.

²⁸ Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 119. pont.

Az eljárásjogi jellegű jogsértések kapcsán a bíróság lényegében a környezeti hatásvizsgálat lefolytatásának kötelezettségét, illetve a tájékoztatási és konzultációs kötelezettséget vizsgálta.

A Nemzetközi Bíróság először is felidézte a Felek érveit. Nicaragua szerint Costa Rica megsértette a nemzetközi jogot, amikor úgy kezdte meg az út építését, hogy nem végzett környezeti hatásvizsgálatot előtte. Costa Rica tagadta mindezt. Álláspontja szerint az útépítésnek nincsenek jelentős határon átnyúló környezeti hatásai, ráadásul állami szükséghelyzet okán (amit Nicaragua okozott az Isla Portillos megszállásával) kivételesen nem is kellett volna hatásvizsgálatot lefolytatnia. Ezt véleménye szerint a nemzetközi jog lehetővé teszi, ráadásul az útépítés megfelelő válasz volt ebben a szükséghelyzetben, mivel megkönnyítette a rendőrségi állomáshelyek, az elszigetelt települések megközelítését, illetve a megszállt terület evakuálását. Arra az esetre, ha mégis kötelessége lett volna a környezeti hatásvizsgálat, elmondása szerint erre 2013-ban sort kerített. Nicaragua szerint Costa Rica nem hivatkozott jóhiszeműen a szükséghelyzetre, mivel az út távol esik az elfoglalt területtől, az építését már néhány hónappal a szükséghelyzet kihirdetése előtt megkezdték, ráadásul a nemzetközi jog nem is ismer ilyen jellegű kivételt a hatásvizsgálati kötelezettség alól. Ami pedig a 2013-as hatástanulmányt illeti, Costa Rica azt már azt követően készítette, hogy az útépítési munkák jelentős része befejeződött.

A bíróság mindenekelőtt azt a kérdést vizsgálta, hogy szükséges-e környezeti hatásvizsgálat lefolytatása, majd csak ezt követően foglalkozott azzal, hogy van-e ez alól kivétel, illetve a 2013-as hatástanulmány, vagy más hasonló tanulmány megfelelt-e erre a célra.

A Nemzetközi Bíróság ismételten rögzítette, hogy a nemzetközi jogban szokásjogi erővel bír az a szabály, miszerint minden olyan beruházás megvalósítása előtt, amely jelentős határokon átvívelő kárral fenyeget, környezeti hatásvizsgálati eljárást kell lefolytatni.

Ezt követően megvizsgálta az útépítés környezetre gyakorolt hatásának jelentőségét. Ennek során úgy vélte, hogy az útépítési sokkal jelentősebb beruházás, mint azt Costa Rica állította (nem autópályáról van szó, jelentős részben már meglévő utakra épül, stb.). 160 km hosszú, amelyből 108 km a San Juan folyó mentén halad, s több mint a fele teljesen újonnan épül. Továbbá az út nagyon közel fut a Nicaragua területéhez tartozó folyóhoz (ez néhány esetben mindössze 5 méter), ráadásul gyakran leejtős részeken halad, ami megnöveli az üledék bemosódásának (szedimentáció) kockázatát. Ezt a kockázatot ráadásul tovább növeli az a tény, hogy az út fele eredetileg erdős területen halad, s így a talajerózió tovább növeli a szedimentáció valószínűségét. Végezetül figyelembe kell venni, hogy az út áthalad egy védett természeti területen, amelyhez nagyon közel található (Nicaragua területén) egy másik vadvízi élőhely is (*Refugio de Vida Silvestre Río San Juan*). Ez tény jól jelzi az érintett terület fokozott érzékenységét. Minderre tekintettel, a bíróság megállapította, hogy az út várhatóan jelentős határon átvívelő környezeti hatással jár, ennél fogva környezeti hatásvizsgálat lefolytatására kellett volna, hogy sor kerüljön.²⁹

A Nemzetközi Bíróság áttért arra a kérdésre, hogy szükséghelyzet mentesíti-e Costa Ricát az útépítés várható környezeti hatásainak feltérképezése alól. Ennek kapcsán először újból felidézte az Uruguay-folyón épített papírmalom ügyét, amelyből kiemelte, hogy minden államnak magának kell a belső jogában, vagy a beruházást megelőző hatósági eljárásban meghatározni a környezeti hatásvizsgálat speciális tartalmát. A Nemzetközi Bíróság megjegyzése szerint ez a belső jogra való hivatkozás nem kapcsolódik ahhoz a kérdéshez, hogy kell(ett)-e környezeti hatásvizsgálatot lefolytatni. Így az a tény, miszerint létezik egy szükséghelyzettel kapcsolatos kivétel Costa Rica belső jogában, nem befolyásolja Costa Rica nemzetközi jogon alapuló kötelezettségét a környezeti hatásvizsgálat lefolytatására.

---

²⁹ Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 155–156. pont.

Továbbá attól függetlenül, hogy a szükséghelyzet mentesítheti-e vagy sem egy államot a nemzetközi jogon alapuló környezeti hatásvizsgálat lefolytatása alól, vagy elhalaszthatja-e ennek lefolytatását a szükséghelyzet megszűnéséig, a Nemzetközi Bíróság a jelen ügy körülményei ismeretében úgy vélte, hogy Costa Rica nem tudta igazolni a szükséghelyzet létét, ami indokát adhatta volna a környezeti hatásvizsgálat nélkül lefolytatott útépitésnek. Amikor Costa Rica hozzálátott az útépitéshez, már a Nemzetközi Bíróság előtt volt az ügy Nicaragua ténykedése miatt, amely röviddel ezután ideiglenes intézkedést rendelt el. Ráadásul az út csak részben biztosít kapcsolatot a Nicaragua által megszállt területtel, így az építkezés, csak korlátozott mértékben lehetett válasz szükséghelyzetre. Továbbá Costa Rica azt sem tudta igazolni, hogy azokon a területeken, ahol az út haladt, közelgő katonai konfliktus fenyegetett volna. Végezetül a bíróság még azt is hozzátette, hogy az a Végrehajtási Rendelet, amelyben Costa Rica szükséghelyzetet hirdetett, azt követően került kibocsátásra, miután az út építése már megkezdődött. Mindebből azt a következtetést vonta le a Nemzetközi Bíróság, hogy Costa Rica nem volt olyan szükséghelyzetben, ami az útépitést indokolta volna. Így a bíróságnak arról sem kell állást foglalnia, hogy a szükséghelyzet, mint olyan vajon kivételt jelenthet-e a környezeti hatásvizsgálat lefolytatása alól.³⁰

Ezek után következett annak a kérdésnek a tisztázása, hogy a Costa Rica által készített környezeti hatástanulmányok (pl. Environmental Management Plan, 2012; Environmental Diagnostic Assessment, 2013), kielégítik-e a környezeti hatásvizsgálati kötelezettséget. Ezek a tanulmányok azokat a környezeti hatásokat értékelték, amelyeket az útépités okozott és javaslatokat tartalmaztak a káros hatások megelőzésére, illetve enyhítésére. Ezzel kapcsolatban a bíróság újból visszautalt az Uruguay-folyón épített papírmalom ügyére, amelyben már rögzítette, hogy a környezeti hatásvizsgálati kötelezettség egy projekt kapcsán folyamatos kell, hogy legyen. Vagyis biztosítani kell a beruházás környezetre gyakorolt hatásának folyamatos figyelemmel kísérését annak teljes élettartama alatt. Ugyanakkor ez egyben azt is jelenti, hogy a beruházás megkezdése előtt is kell környezeti hatásvizsgálatot lefolytatni (*ex ante*). Így Costa Ricának még az útépités megkezdése előtt fel kellett volna mérnie a várható környezeti kockázatokat. Azok a hatástanulmányok, amelyeket készített, már az útépités megkezdése után vizsgálták az okozott környezeti károkat. Ezek tehát utólagos (*post hoc*) hatásvizsgálatok voltak. Ezek alapján a Nemzetközi Bíróság megállapította, hogy Costa Rica nem teljesítette a környezeti hatásvizsgálat lefolytatásának nemzetközi jogon alapuló kötelezettségét.³¹

A Nemzetközi Bíróság az eljárási kötelezettségek megsértése kapcsán foglalkozott Costa Rica tájékoztatási és konzultációs kötelezettségével is. Ezzel kapcsolatban már az Uruguay-folyón épített papírmalom ügyében kimondta, hogy amennyiben a hatásvizsgálat eredménye szerint jelentős határon áterjedő környezeti hatások várhatók, úgy az államnak jóhiszeműen eljárva értesítenie és konzultálnia kell a hatásviselő állammal, hogy megelőzzék, illetve csökkentsék a kockázatot. Mindazonáltal, tekintve, hogy Costa Rica nem végzett *ex ante* környezeti hatásvizsgálatot az útépités tekintetében, így ezt a kérdést a bíróság szerint nem kellett vizsgálni. Megállapította továbbá, hogy Costa Ricának sem az 1858-as Határegyezmény, sem a ramsari egyezmény 5. cikke alapján nem állt fenn tájékoztatási kötelezettsége.³²

Összességében tehát Costa Rica megsértette a nemzetközi jogot, amikor annak ellenére, hogy az útépités jelentős határon átnyúló környezeti károkkal fenyegetett, nem folytatott le előzetes környezeti hatásvizsgálatot.

³⁰ Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 158–159.pont.

³¹ Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 160–162. pont.

³² Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 165–168.pont.

3.2.2 Anyagi jogi jogsértésről

Nicaragua szerint Costa Rica azzal, hogy kárt okozott a San Juan folyóban, amely az 1858-as Határegyezmény szerint Nicaragua területéhez tartozik, megsértette a nemzetközi szokásjog azon szabályát, miszerint tilos jelentős kárt okozni más állam területén és tisztelni kell más állam területi szuverenitását. Ezen felül Nicaragua szerint Costa Rica számos nemzetközi egyezményt is megsértett.

Ami a határon áttérjedő jelentős károkozást illeti, Nicaragua szerint az útépitési munkák jelentős mennyiségű üledék-lerakódáshoz vezettek a San Juan folyóban. Ennek egyik okaként a talajeróziót emelte ki, amelyet az okozott, hogy az út érdekében kivágták az erdőt, így a növényzet nem tudta meggátolni a talaj bemosódását a folyóba. Szedimentációt okozott továbbá az útépitéssel járó földmozgás, valamint az is, hogy az útépitők földkupacokat hagytak szabadon az esőnek kiszolgáltatva. Az is csak rontott a helyzeten, hogy az út teljes hosszának a felében alig 100 méterre fut a folyótól és sok helyen meredek lejtők szabdalják. Costa Rica szakértője szerint az erózió csupán egy 40 km-es - igen meredek - útszakaszra koncentrálódik.

Nicaragua úgy vélte, hogy az üledék-lerakódás csak tovább fokozza az amúgy is természetellenesen magas üledék-koncentráció mértékét a San Juan folyóban. Mivel az üledék Nicaragua szerint szennyező anyagnak minősül, így az számos kárt okoz a folyóban. Például változásokat hoz a folyó morfológiájában, az üledék lerakódik a folyómederbe, ami nehezíti annak hajózhatóságát és további mederkotrást igényel. Az üledék-lerakódás káros a víz minőségére és a folyó ökoszisztémájára is. Továbbá rossz hatással van a turizmusra, valamint a folyó melletti közösségek egészségi állapotára. További kockázatot jelenthet még mérgező anyagok vízbe mosódása és olyan természeti katasztrófák előfordulása, mint a földrengés, trópusi vihar, vagy hurrikán.

Costa Rica szerint viszont az útépités nem okoz kárt Nicaraguának. Véleménye szerint az erózió természetes jelenség, az üledék pedig nem szennyező anyag. Továbbá úgy látta, hogy az útépitésből adódó üledék-lerakódás, elenyésző a folyó üledékkoncentrációjához képest. Felhívta a figyelmet, hogy 2012-től kezdve lépéseket tett a meredek területek eróziójának csökkentésére (pl. a dűnék teraszos kialakításával, vízelvezető csatornák beépítésével, üledékgyűjtők kialakításával, stb.).³³

Mindkét fél egyetértett abban, hogy az üledék bemosódik a folyóba, de annak mértéke tekintetében eltérő állásponton voltak (Nicaragua szerint 190.000-250.00 tonna/év; Costa Rica szerint 75.000 tonna/év). A Nemzetközi Bíróság szerint ezek a számítások modellezésen, illetve becslésen alapulnak, és nem látta szükségét belemenni a technikai részletekbe. Elegendőnek tartotta megjegyezni, hogy az útépitésből adódó bemosódás a legrosszabb becslés alapján is csak a folyó terheltségének csupán 2%-át adja.³⁴

A hágai testület annak a kérdésnek a vizsgálatával kezdte, hogy önmagában is jelentős kárt okozott-e Nicaraguának az, hogy az útépités hatására nőtt az üledék koncentrációja a folyóban. Majd azzal folytatta, hogy sorra vette: vajon az üledék-koncentráció növekedése kárt okozott-e a folyó morfológiájában, hajózhatóságában, a víz minőségében és a vízi élővilágban, illetve okozott-e bármilyen kárt, ami jelentősnek minősül.

³³ Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 177–179. pont.

³⁴ Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 181–186. pont.

A folyó üledék-koncentrációjának növekedéséből adódó károkozással kapcsolatban³⁵ Nicaragua gyakorlatilag azzal érvelt, hogy mivel a folyó üledék-terheltsége már így is magas, ezért minden további üledék-bemosódás, ami az útépitésből származik, az jelentős károkozásnak minősül. Costa Rica szerint azonban mivel az útépitésből származó üledék-bemosódás még Nicaragua számítása szerint sem több mint 2%-a a folyó teljes terheltségének, így az nem tekinthető jelentős károkozásnak. A bíróság végül e kérdésben Costa Rica álláspontját fogadta el. Az útépitésből származó bemosódást nem tekintette jelentősnek, figyelembe véve a folyó természetesen nagy üledék-koncentrációját, ami a régió geológiai adottságainak, illetve annak köszönhető, hogy a folyó vízgyűjtő területén földrengések és vulkánkitörések fordulnak elő. Továbbá Nicaragua azt sem tudta bizonyítani, hogy az útépitésből származó üledék-bemosódás hatására a folyóban az üledék mennyisége átlépne egy kritikus szintet. Végül azt is figyelembe vette a bíróság, hogy a San Juan folyó üledékterheltségére nézve nem létezik vízminőségi határérték, amit az útépitéssel járó üledékterhelés meghaladt volna.

A Nemzetközi Bíróság szerint Nicaraguának nem voltak közvetlen bizonyítékai abban a tekintetben, hogy mióta az útépités megkezdődött megváltozott volna a folyó morfológiája. Állításai becsléseken, illetve modellezéseken alapultak, nem voltak empirikus adatok és sok volt a tudományos bizonytalanság.³⁶ Nem tudta bizonyítani, hogy az útépités megkezdése óta fokozódott volna - az egyébként természetes jelenségnek számító - üledék-lerakódás a San Juan folyó alsó szakaszán. Továbbá Nicaragua azt sem tudta bizonyítani, hogy az útépités megkezdése óta többet kellett volna kotornia a folyó medrét annak hajózhatóságának biztosítása érdekében. A bíróság szerint az útépitésből származó mintegy 2%-os többlet üledék nem volt jelentős káros hatással a San Juan és a Lower San Juan folyóban megfigyelhető üledék-lerakódásra és Nicaragua folyó-karbantartási kötelezettségeire.

A Nemzetközi Bíróság álláspontja szerint Nicaragua azt sem tudta bizonyítani, hogy az útépitésből származó üledék-bemosódás jelentős kárt okozott volna a halállományban, a mikroorganizmusokban és a víz minőségében. Az ezzel kapcsolatos bizonyítékok csak egy viszonylag kis területre vonatkoztak, amiből viszont nem lehetett a folyó egészére nézve általánosítani.³⁷

Nicaragua végül egyéb lehetséges károkat (pl. a megnövekedett üledékkoncentráció rossz hatással van a turizmusra, valamint a folyó melletti közösségek egészségi állapotára) sem tudott bizonyítani, továbbá a Nemzetközi Bíróság szerint a mérgező anyagok vízbe mosódásának és természeti katasztrófák előfordulásának kockázata csupán spekuláció, tényleges károkat nem jelentett.³⁸

Összességében tehát az ENSZ legfőbb bírói fóruma arra a következtetésre jutott, hogy Costa Rica nem okozott Nicaraguának jelentős kárt. Nicaragua területi szuverenitásának, illetve nemzetközi környezetvédelmi egyezmények (pl. Ramsari egyezmény, Biológiai Sokféleség Egyezmény, stb.) megsértésének kérdésével lényegében nem foglalkozott arra hivatkozva, hogy jelentős károkozás bizonyítottságának hiányában erre nincs szükség. Továbbá, mivel Costa Rica lényegében csak eljárásjogi kötelezettséget sértett, amikor nem végzett az útépités megkezdése előtt környezeti hatásvizsgálatot, így a Nemzetközi Bíróság úgy találta, hogy ez nem megfelelő alap a kártérítésre, így Nicaragua kártérítésre vonatkozó követelését elutasította.³⁹

³⁵ Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 188–196. pont.

³⁶ Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 197–207. pont.

³⁷ Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 208–213. pont.

³⁸ Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 214–216. pont.

³⁹ Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 224–228. pont.

4. A jogi érvelés kritikája

A hágai testület többször visszautal az Uruguay-folyón épített papírmalom ügyére, így a nemzetközi szokásjogban a környezeti hatásvizsgálattal kapcsolatban kialakított szabályok újból megerősítésre kerültek: az általános nemzetközi jog szerint minden olyan beruházás megvalósítása előtt, amely jelentős határokon átívelő kárral fenyeget, környezeti hatásvizsgálati eljárást kell lefolytatni. A környezeti hatásvizsgálat speciális tartalmát minden államnak magának kell a belső jogában, vagy a beruházást megelőző hatósági eljárásban meghatározni, tekintettel annak természetére, nagyságára, különféle várható hatásaira, valamint elvárható gondossággal (*due diligence*) kell eljárnia annak lebonyolításában. Amennyiben a hatásvizsgálat eredménye szerint jelentős határon áterjedő környezeti hatások várhatók, úgy az államnak jóhiszeműen eljárva értesítenie, és konzultálnia kell a másik állammal, hogy megelőzzék, illetve csökkentsék a kockázatot.⁴⁰

Az ítélet az Uruguay-folyón épített papírmalom ügyében megfogalmazottakhoz képest azonban nem hoz újat, holott a bíróságnak most a lehetősége egyértelműen adott volt. Bár hozzá kell tenni, hogy bizonyos kérdésekben (pl. értesítési és konzultációs kötelezettség jelentős környezeti hatások valószínűsége esetén) még az újbóli megerősítés is segíti a nemzetközi környezetvédelmi szokásjog kidomborítását, ugyanis maga a bíróság sem teljesen egységes ezen kérdések megítélésében. Például *Donoghue* bíró kifejezetten vitatja különvéleményében, hogy az előbb említett értesítési és konzultációs kötelezettség, abban a formában része a nemzetközi szokásjognak, ahogy azt a testület felidézte. Véleménye szerint egyáltalán nem egyértelmű, hogy az értesítési és konzultációs kötelezettség a hatások jelentőségének megállapítása után áll fenn. Az államok akkor járnak el *due diligence*, ha már a vizsgálatoknak a kezdeti szakaszába is bevonják a potenciális hatásviselő felet. Anélkül, hogy előzetesen bevonják a hatásviselő felet, a várható hatások jelentősége és jellege sok esetben nem is becsülhető meg pontosan információk hiányában.⁴¹ Ez a vélemény, mint az néhány sorral alább láthatjuk majd, összecseng *Dugard* ad hoc bíró álláspontjával is.

A testület attól függetlenül, hogy megerősítette az alakulóban lévő szokásjogot, még iránymutatást adhatott volna néhány kérdésben. Így például arra vonatkozóan, hogy mikor tekinthető úgy egy tevékenység, hogy annak jelentős határon áterjedő környezeti hatásai vannak.⁴² A bíróság a hatások jelentőségének megítélése tekintetében egyébként aszimmetrikus helyzetbe került: Nicaragua mederkotrással kapcsolatos tevékenységei tekintetében a hatások jelentőségének mérlegelését nagyon rövidre zárta, megelégedett annak rögzítésével, hogy mindkét fél szakértői egyetértenek abban, hogy nem várható jelentős hatása a tevékenységnek. Ehhez képest a *Nicaragua v. Costa Rica* ügyben a hatás jelentőségének megítélése tekintetében már vállalta a bizonyítékok részletekbe menő értékelését. Ebből kiderül, hogy a jelentőség megítélésénél a bíróság számításba vette az úttal érintett terület ökológiai érzékenységét is, tekintettel arra, hogy az egy Nicaragua területén található vadvízi élőhelyet is érint. Ezzel

⁴⁰ *Costa Rica v. Nicaragua* ügyben hozott ítélet, 104. pont.

⁴¹ Separate opinion of Judge Donoghue, para. 20–22.

⁴² DESIERTO, Diane: Evidence but not Empiricism? Environmental Impact Assessments at the International Court of Justice in Certain Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area (*Costa Rica v. Nicaragua*) and Construction of a Road in Costa Rica Along the San Juan River (*Nicaragua v. Costa Rica*) <http://www.ejiltalk.org/evidence-but-not-empiricism-environmental-impact-assessments-at-the-international-court-of-justice-in-certain-activities-carried-out-by-nicaragua-in-the-border-area-costa-rica-v-nicaragua-and-con/> (2016. június 22.)

szemben *Dugard* ad hoc bírő különvéleményében rámutat, hogy a bíróság rosszul mérlegelte a folyókotrási munkálatok hatásainak jelentőségét a Costa Rica területén található vadvízi élőhelyekre (*Humedal Caribe Noreste*) vonatkozóan. A bizonyítékok, amiket *Dugard* felsorakoztat, arra utalnak, hogy a hatások, különösen a terület fokozott érzékenysége miatt, jelentősek voltak. Így szerinte, a környezeti hatásvizsgálat lefolytatásának kötelezettsége fennállt Nicaragua tekintetében is. Ezt követően *Dugard* bírő felteszi a kérdést, hogy Nicaragua vajon eleget tett-e ennek a kötelezettségnek azzal a környezeti hatástanulmánnyal, amelyet 2006-ban, még a folyókotrási munkákat megelőzően készített. A bírő véleménye szerint nemleges a válasz, mivel a 2006-os környezeti hatástanulmány, amit Nicaragua készített nem tárta fel a határon áterjedő hatásokat.⁴³ Ezzel a bírő a különvéleményében lényegében megfogalmaz egy a környezeti hatásvizsgálat tartalmával kapcsolatos alapkövetelményt is, nevezetesen, hogy tartalmazzon vizsgálatot a határon áterjedő környezeti hatások tekintetében is. Úgy tűnik tehát, hogy a hágai bíróság annak ellenére, hogy voltak bizonyítékok a costa ricai vadvízi terület veszélyeztetésére (pl. 2011-es ramsari jelentés), azokat rosszul mérlegelte. Ez azt is megerősíti, hogy a testület elméleti iránymutatást a hatások jelentőségének megítélésére nem adott. Ha az érintett terület fokozott érzékenysége ilyen körülmény lenne, úgy azt következetesen mindkét esetben alkalmaznia kellett volna. Ettől függetlenül, úgy gondolom, hogy Nicaragua jogsértését a környezeti hatásvizsgálati kötelezettség elmulasztása miatt, az elővigyázatosság elve alapján is ki lehetett volna mondani. Ennek alapján ugyanis, a tudományosan nehezen bizonyítható, eshetőlegesen jelentős negatív hatások esetén is megállná a helyét a környezeti hatásvizsgálat lefolytatásának kötelezettsége. Azért is érthetetlen a bíróságnak ez a passzív hozzáállása, mivel itt „csupán” egy eljárási kötelezettségről van szó, ezért a kiterjesztő értelmezés nem róna aránytalan terheket az államokra és inkább igazodna a környezetvédelem fejlődési irányaihoz. Éppen ebből adódóan a magam részéről nem is értem, hogy a Nemzetközi Bíróság miért halad ennyire nehézkesen ennek a kötelezettségnek a tisztázásában. Ugyanakkor a jogintézmény érvényesülését csak tovább nehezíti a bíróság, amikor úgy ítéli meg, hogy önmagában a környezeti hatásvizsgálati kötelezettség, valamint az ezzel együtt járó tájékoztatási és konzultációs kötelezettség elmaradása nem képezi megfelelő alapján a kártérítésnek. Ezzel a megközelítéssel a bíróság maga teszi súlytalanná a nemzetközi szokásjogba beépült környezeti hatásvizsgálati követelményt. Márpedig annak elvégzése kétségtelenül jobban szolgálja a környezetvédelem legfontosabb elvét, a megelőzést, mint a hatásvizsgálat elmaradása.

Ez a fajta megszorító értelmezés az ítéletben visszaköszön a ramsari egyezmény 3. és 5. cikkének értelmezése tekintetében is, holott az egyezmény szövege akár a szélesebb értelmezést is lehetővé tette volna. Ezt a gondolatot *John Dugard* ad hoc bírő is megerősíti különvéleményében.

Véleménye szerint Nicaragua nemcsak környezeti hatásvizsgálati kötelezettségének nem tett eleget, de a ramsari egyezmény 5. cikk (1) bekezdése alapján tájékoztatási és együttműködési kötelezettségének sem. Holott a bíróság szerint a ramsari egyezménynek az előbb hivatkozott rendelkezése egy általános együttműködési kötelezettséget tartalmaz csupán az Egyezményből eredő kötelezettségek végrehajtásával kapcsolatban, ami Nicaragua számára nem teremt a konkrét projekt vonatkozásában konzultációs kötelezettséget.⁴⁴ *Dugard* ad hoc bírő szerint azonban, ha a ramsari egyezmény 5. cikk (1) bekezdését és a 3. cikk (1) bekezdését együtt értelmezzük, úgy más következtetésre juthatunk. Az a kötelezettség, miszerint úgy kell a terveket felvázolni és megvalósítani, hogy

⁴³ Separate opinion of Judge Dugard, para. 35.

⁴⁴ Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 110.pont.

elősegítsék a vadvízi élőhelyek megóvását, az valamennyi a Jegyzékben található vadvízi élőhelyre vonatkozik, tehát a határon túli vadvizekre is. Vagyis amikor Nicaragua 2006-ban eltervezte a folyóköztrási műveleteket és ezzel kapcsolatban környezeti hatástanulmányt készített, az ezzel kapcsolatos terveit úgy kellett „felvázolnia és megvalósítania”,⁴⁵ hogy nemcsak a saját területén található vadvízi élőhely (*Refugio de Vida Silvestre Río San Juan*), hanem a Costa Rica területén található élőhely (*Humedal Caribe Noreste*) megóvását is elősegítse. Tehát Nicaraguának annak érdekében, hogy megóvja ezeket a vadvízi élőhelyeket konzultálnia kellett volna Costa Ricával. Ez magában foglalja a környezeti hatásvizsgálat lefolytatását is. Nicaraguának a hatékony konzultáció keretében legalább egy kivonatot kellett volna adnia Costa Ricának a 2006-os környezeti hatástanulmányból, illetve meg kellett volna várnia annak észrevételeit és csak ezt követően véglegesítenie a saját terveit. Ezen az alapon egyébként Costa Rica is megsértette a Ramsari Egyezmény 5. cikk (1) bekezdését, amikor nem értesítette és egyeztetett Nicaraguával az útépités megkezdésekor. Összességében tehát *Dugard* bíró véleménye szerint a Nemzetközi Bíróság tévedett, amikor kimondta:⁴⁶ a Ramsari Egyezmény alapján fennálló konzultációs kötelezettség csak akkor lép életbe, ha jelentős határon áterjedő kár veszélye bizonyított.⁴⁷

Dugard ad hoc bíró véleményét, illetve azt a gondolatot, miszerint a Ramsari Egyezmény hivatkozott rendelkezését szélesebben is lehetett volna értelmezni, alátámasztja a Ramsari Egyezményben részes államok konferenciájának egyik határozata is. Ez a Ramsari Egyezmény 3. cikkével összefüggésben arra ösztönzi a részes feleket, hogy minden olyan terv vagy beruházás előtt folytassanak le környezeti hatásvizsgálatot, ami potenciálisan megváltoztathat, vagy negatív hatást gyakorolhat egy vadvízi élőhely ökológiai állapotára.⁴⁸ Mint láthatjuk, itt a határozat egyáltalán nem tesz említést sem jelentős hatásról, sem a negatív hatás bizonyítottságáról. Inkább arra utal, hogyha negatív hatás várható, akár csak eshetőlegesen is (tehát nem egyértelműen bizonyíthatóan), úgy folytassanak le környezeti hatásvizsgálatot. E határozat továbbá arra is ösztönöz, hogy a hatásvizsgálat tekintetében érvényesüljön a társadalmi részvétel és nyilvánosság elve, valamint a szomszédos államok együttműködése.⁴⁹

A bíróság ezzel szemben, mint láthattuk, a Ramsari Egyezménynek mind a 3. cikkét, mind az 5. cikkét csak bizonyíthatóan jelentős határon áterjedő kár veszélye esetén látja alkalmazhatónak. Kimondhatta volna, hogy ha egy vadvízi területet ökológiai rendszerében akár csak eshetőlegesen is (jelentős) változás következik be, úgy a feleknek együtt kell működniük. Az elővigyázatosság elvét ez szolgálta volna. Nem ez történt.

Ezenfelül továbbra is tisztázatlan maradt egy ehhez közvetetten kapcsolódó kérdés, miszerint lehet-e az olyan nemzetközi egyezményeket, mint a Ramsari Egyezmény, a felek konferenciája által megfogalmazott ajánlások figyelembevételével értelmezni.⁵⁰ Sem a Nemzetközi Bíróság ítélete, sem az egyes különvélemények nem említik a Ramsari

---

⁴⁵ Az, hogy a Szerződő Felekre pontosan milyen terhet is ró ez a kötelezettség, az bizonytalan, viszont annyit biztosan, hogy meg kell előzni más állam területén található vadvízi élőhely jelentős károsítását. Forrás: BOWMAN, Michael–DAVIES, Peter–REDGWELL, Catherine: *Lyster's International Wildlife Law*. Cambridge University Press, Cambridge, 2010. 424.

⁴⁶ Separate opinion of Judge Dugard, para. 36–45.

⁴⁷ Costa Rica v. Nicaragua ügyben hozott ítélet, 172. pont.

⁴⁸ Resolution VII.16. The Ramsar Convention and impact assessment: strategic, environmental and social (1999) para. 10–14.

⁴⁹ Resolution VII.16. 10–14.

⁵⁰ SJÖSTEDT, Britta: Costa Rica and Nicaragua before the International Court of Justice: trying to work out the complicated relationship between law and the environment. *REICEL* 2013/3. 370.

egyezményben részes felek konferenciájának ajánlásait. Ez a hallgatás lehet, hogy pusztán véletlen. Vagy több minden is lehet mögötte?

Részemről hiányérzet támadt nemcsak a hatás jelentőségének a tisztázása, hanem a hatásvizsgálati kötelezettség tartalma tekintetében is. Az esetből is kiderül (amikor Costa Rica szerint a Nicaragua által készített környezeti hatástanulmány nem vizsgálta a kotrási munkáknak a vadvízi élőhelyekre gyakorolt hatását), hogy korántsem mindegy, hogy mikor és milyen tartalommal (milyen környezeti elemekre, tényezőkre kiterjedően) folytatják azt le. Ugyanakkor a bíróság csak annyit mondott, hogy a környezeti hatásvizsgálat tartalmát mindig a konkrét ügy fényében kell meghatározni, továbbá minden államnak magának kell a belső jogában, vagy a beruházást megelőző hatósági eljárásban meghatározni a környezeti hatásvizsgálat speciális tartalmát, tekintettel annak természetére, nagyságára, különféle várható hatásaira. Úgy vélem, hogy itt tökéletes lehetősége lett volna a bíróságnak választ adni arra a kérdésre, hogy milyen minimum elvárásokat támaszt a nemzetközi jog a környezeti hatásvizsgálat tartalmával kapcsolatban. A Nemzetközi Bíróság azonban ezzel a lehetőséggel sem élt, illetve *Donoghue* bíró különvéleményéből úgy tűnik, hogy nem is fog.⁵¹

Továbbá a testület annak a kérdésnek a megválaszolása alól is kibújt, hogy létezhet-e kivétel a hatásvizsgálati kötelezettség lefolytatása alól.⁵² Ez a *Nicaragua v. Costa Rica* ügy kapcsán a szükséghelyzet vonatkozásában merült fel, mivel Costa Rica azt állította, hogy ő szükséghelyzetben volt, ezért nem volt köteles a hatásvizsgálat lefolytatására. A kötelezettség alóli kivétel lehetőségét azonban a Nemzetközi Bíróság még csak elméleti jelleggel sem vizsgálta, egyszerűen megállt annak a megállapításánál, hogy Costa Rica nem volt szükséghelyzetben.

A különvéleményekben vitát láthatunk kibontakozni a környezeti hatásvizsgálatnak a természetével, a nemzetközi szokásjogban elfoglalt helyével kapcsolatban. *Owada* bíró véleménye szerint a környezeti hatásvizsgálat nem egy az általános nemzetközi jog különálló és független követelménye, hanem fontos eleme annak a kötelezettségnek, miszerint az államoknak megfelelő gondossággal (*due diligence*) kell eljárniuk annak érdekében, hogy elkerüljék, vagy csökkentsék a jelentős határon áterjedő környezeti károkat (*sic utere tuo*). Tehát a környezeti hatásvizsgálatra technikai jellegű, holisztikus eszközöként tekint, ami abban segíti az államokat, hogy a környezetre veszélyes tevékenységek várható környezeti hatásainak felmérésével megelőzzék a határon áterjedő károkozást.⁵³ Véleménye szerint az ítélet 104. bekezdése lényegében ezt az értelmezést támasztja alá. Ezzel szemben *Dugard* ad hoc bíró úgy véli, hogy a *due diligence* az nem maga a kötelezettség, hanem a környezeti hatásvizsgálat lefolytatásának a módjára vonatkozik. Ha ugyanis a *due diligence* kötelezettségre úgy tekintünk, mint a környezeti hatásvizsgálati kötelezettség forrására, úgy fennáll annak a veszélye, hogy egy állam arra hivatkozva nem alkalmazza a *due diligence* kötelezettséget a projekt tervezési szakaszában, hogy nem állt fenn károsodás veszélye.⁵⁴ Így véleménye szerint a környezeti hatásvizsgálati eljárás egy önálló kötelezettség. Álláspontom szerint nem sok értelme van ennek a vitának, a lényeg, hogy az államok együttműködjenek még az olyan esetben is, ahol a határon áterjedő jelentős káros környezeti hatás nem egyértelműen bizonyítható.

Ami a határon átnyúló károkozást illeti, a *Costa Rica v. Nicaragua* ügyben a bíróság szerint Costa Rica nem tudta bizonyítani sem az okozott károkat, sem a kár és károkozó magatartás

---

⁵¹ Separate opinion of Judge Donoghue, para. 14–15.

⁵² Ehhez kapcsolódóan lásd. Separate opinion of Judge Bhandari, para. 43.

⁵³ Separate opinion of Judge Owada, para. 18.

⁵⁴ Ezzel szemben lásd. Separate opinion of Judge Dugard, para. 9.

közötti okozati összefüggést. A *Nicaragua v. Costa Rica* ügyben már több bizonyíték volt a kár jelentőségének megítéléshez, így itt már nem (teljesen) a bizonyítottság hiányában döntött a bíróság, hanem a meglévő bizonyítékok mérlegelésével. Úgy vélem, hogy a jelentős kár megállapításához legközelebb a szedimentáció bizonyításával járt Nicaragua. Itt volt egy pont az ítéletben, ami akár más irányba is terelhette volna a károkozás megítélését. Nicaragua gyakorlatilag azzal érvel, hogy mivel a folyó üledék-terheltsége már így is magas, ezért minden további üledék-bemosódás, ami az útépitésből származik, az jelentős károkozásnak minősül. Costa Rica szerint azonban mivel az útépitésből származó üledék-bemosódás még Nicaragua számítása szerint sem több mint 2%-a a folyó teljes terheltségének, így az nem tekinthető jelentős károkozásnak. A bíróság végül e kérdésben Costa Rica álláspontját fogadta el. Nicaragua ugyanis azt már nem tudta bizonyítani, hogy az útépitésből származó üledék-bemosódás hatására a folyóban az üledék mennyisége átlépne egy kritikus szintet. Összességében tehát mégis tudományos bizonytalansággal állt szemben a bíróság. Vajon nem kellett volna itt is az elővigyázatosság elvét alkalmazni? Ez már az Uruguay-folyón épített papírmalom ügyében is felmerült, ami maga után vont a bizonyítási teher megfordulását, de akkor azt a bíróság elvetette és továbbra is ragaszkodott a perbeli bizonyítás klasszikus szabályához.⁵⁵ Bruhács János ezzel kapcsolatban már kifejtette aggodalmát.⁵⁶

A fentiekből kitűnik, hogy a testület az ítéletben számos kérdést kikerült. Ezen a helyzeten valamelyest enyhített *Bhandari* bírő különvéleménye, amiben – miután elismerte, hogy a nemzetközi közjog számalomra méltó módon hallgat a környezeti hatásvizsgálat kérdéskörében – a környezeti hatásvizsgálat eljárási és tartalmi szabályaival kapcsolatban megfogalmazott javaslataival újabb lépéseket tett egy a környezeti hatásvizsgálattal kapcsolatos nemzetközi egyezmény megalkotására. Ehhez sok esetben az espoo-i egyezmény⁵⁷ rendelkezéseit vette alapul, számításba véve azt a tényt is, hogy ez mégis csak egy regionális egyezmény, ugyanakkor számos olyan rendelkezést emelet ki belőle, ami véleménye szerint alapja lehet egy a tárgyban megalkotott univerzális egyezménynek. Úgy tűnik, hogy *Bhandari* bírő a környezeti hatásvizsgálattal összefüggő nemzetközi szabályok kidolgozását nem a bíróság, hanem az államok feladatának tartja.⁵⁸

5. Az eset jelentősége

Az eset jelentőségét véleményem szerint jól kiemeli, ha összevetem az ítélettel kapcsolatos várakozásokat a végeredménnyel. Ennek érdekében, íme néhány részlet a hazai szakirodalomból. Raisz Anikó szerint „egy, a környezetvédelmi indokokat esetlegesen elutasító, de legalábbis háttérbe szorító ítélet [...] hosszú időre visszavethetné a fejlődőben lévő nemzetközi környezetjogot.”⁵⁹ Ugyancsak Raisz Anikó írja egy másik cikkében: „álláspontom szerint ugyanakkor a Nemzetközi Bíróság [...] e téren sorsdöntő ítéleteket hoz majd – éspedig nemcsak a perben érintett felek vonatkozásában, hanem saját magára tekintettel is. A nemzetközi környezetjog fejlődése eredményeinek esetleges figyelmen kívül hagyásával ugyanis újult erőre kapnak majd – és egyáltalán nem ok és alap nélkül – az önálló nemzetközi környezetjogi bíróság

⁵⁵ BRUHÁCS: i.m. 46.

⁵⁶ BRUHÁCS: i.m. 46.

⁵⁷ Az országhatáron áterjedő környezeti hatások vizsgálatáról szóló, Espooban, 1991. február 26-án elfogadott ENSZ EGB egyezmény. Kihirdette: 148/1999. (X. 13.) Korm. rendelet az országhatáron áterjedő környezeti hatások vizsgálatáról szóló, Espooban (Finnország), 1991. február 26. napján aláírt egyezmény kihirdetéséről.

⁵⁸ Separate opinion of Judge Bhandari, para. 47.

⁵⁹ RAISZ (2011): i.m. 288.

felállítását célzó törekvések [...]”⁶⁰ Kecskés Gábor úgy látja, hogy „a Nemzetközi Bíróság akár mérföldkőnek is tekinthető környezeti tárgyú ítélet meghozatala előtt áll”⁶¹

E várakozások dacára az ítélet úgy gondolom, hogy meghúzódik majd az Uruguay-folyón épített papírmalom ügyének árnyékában. Annak ellenére történik majd mindez, hogy a vita jellege, a konfliktus szimmetriája,⁶² a környezetvédelmi szokásjog továbbfejlesztésének igénye, mind arra predesztinált, hogy itt a Nemzetközi Bíróság valami újat fog mondani.⁶³ (Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy a Nemzetközi Bíróság elsődlegesen mindig a konkrét jogvita megoldására koncentrált,⁶⁴ így ha ebből a nézőpontból közelítünk, úgy az ítélettel a felek meg lehetnek elégedve.)⁶⁵ A testület azonban mind a nemzetközi környezetvédelmi szokásjog, mind a szerződések joga (ramsari egyezmény) értelmezésében és fejlesztésében még csak visszafogottnak⁶⁶ sem mondható, inkább érthetetlenül tartózkodó. *Dugard, Bhandari és Owada* bírók különvéleményeit olvasva pedig még kontrasztosabban kitűnik ez a hiányosság. Egyszerűen az Uruguay-folyón épített papírmalom ügyében már megfogalmazottakat ismételi benne a bíróság. Úgy tűnik tehát, hogy bár valóban kiváló alkalom lett volna a nemzetközi környezetvédelmi szokásjog fejlesztésére, az eset különlegességét továbbra is az adja majd, hogy a hágai testület ennek az ügynek a vonatkozásában rendelt el először környezetvédelmi érdekből ideiglenes intézkedést, illetve ennek az ügynek a kapcsán kérték először az elrendelt ideiglenes intézkedés módosítását.⁶⁷ Sajnos további szomorúságra adhat okot, hogy Nicaragua mégsem állt el a földrészt átszelő csatornaépítés gondolatától. Az előkészítő munkálatokat már megkezdték, csak nem a határmentén, hanem egy másik, teljesen Nicaragua területén található nyomvonalon. Az új terv kivitelezése várhatóan 2016 végén kezdődik meg, ugyanis eddig a környezeti hatásvizsgálat eredményeire vártak, amely szerint – nem meglepő módon – a mega-beruházásnak jelentős környezeti és társadalmi hatásai várhatók.⁶⁸

---

⁶⁰ RAISZ (2012): i.m. 4.

⁶¹ KECSKÉS Gábor: A Nemzetközi Bíróság ítélkezési gyakorlata környezeti tárgyú ügyekben. *Állam-és jogtudomány*, 2015/3. 76-77.

⁶² KECSKÉS: i.m. 77.

⁶³ STEPHENS, Tim: International courts and sustainable development. in: Brad JESSUP–Kim RUBENSTEIN (eds.) *Environmental Discourses in Public and International Law*. Cambridge University Press, Cambridge, 2012. 195–217.

⁶⁴ OWADA, Hisashi: International Environmental Law and the International Court of Justice. *Iustum, Aequum, Salutare* 2006/3–4. 14.

⁶⁵ Lásd még: FUENTES, Ximena: Latin American states and the International Court of Justice. in: Natalie KLEIN (ed.) *Litigating International Law Disputes Weighing the Options*. Cambridge University Press, Cambridge, 2014. 79–105.

⁶⁶ VIÑUALES, Jorge E.: The Contribution of the International Court of Justice to the Development of International Environmental Law: A Contemporary Assessment. *Fordham International Law Journal* 2008/1. 258.

⁶⁷ LAMUS: i.m. 464.

⁶⁸ <http://www.theguardian.com/world/2015/nov/27/nicaragua-canal-postponed-chinese-tycoon> (2016. június 22.)

PhD, egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Agrárjogi, Környezetjogi és Munkajogi Tanszék; e-mail: banyai.orsolya@law.unideb.hu

Abstract

This article introduces and from an environmental point of view evaluates the judgement of the International Court of Justice (ICJ) regarding the case concerning certain activities carried out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v. Nicaragua) proceedings joined with construction of a road in Costa Rica along the San Juan River (Nicaragua v. Costa Rica). The case was one of the latest environmental related affairs before the ICJ and the Hungarian literature had looked forward with great expectations regarding the court's award. The conclusion of this essay is that in spite of the nature of the dispute, the symmetry of the conflict and the constant need for the improvement of the general international environmental law, the case will stay in the shadow of the ICJ's previous judgement on Pulp Mills on the River Uruguay.

Tárgyszavak: nemzetközi környezetjog, Nemzetközi Bíróság, a Nemzetközi Bíróság esetjoga, nemzetközi környezetvédelmi jogviták

Cím angolul

A missed opportunity: the judgement of the International Court of Justice on the environmental related legal dispute of Costa Rica and Nicaragua